

ка сигурном и подстицајном окружењу за децу

»Школа је место учења и одрастања. Из ње носимо успомене кроз цео живот. Ако су та искуства негативна, наше самопоштовање је ниско, а ми постајемо неуспешни. Ако су позитивна, имамо шансу да направимо добар резултат. Зато приватни сектор треба да размисли како допринесе да из школа добијају ОВАКАВ кадар.«

Александар Саша Ђорђевић,
Национални амбасадор УНИЦЕФ-а за Србију

Насиље међу децом

Основно - школски узраст је, на жалост, често повезан са различитим облицима насиља: од кажњавања, преко репресивног дисциплиновања, до разних облика вршњачког насиља, попут оговарања, ширења лажи о другима, искључивања из заједнице вршњака, ударања и сл.

Стање у школама у Србији

Истраживање у 54 основне школе у Србији, које је реализовао Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, показало је да је код нас насиље драматично раширено. Узорак је чинило **32.617 испитаника**, од чега **28.931 ученика** (од 3. до 8. разреда) и **3.686 одраслих** који раде у школама (од чега **2.650 наставника**). Захваћен је временски период од 3 месеца, који су претходили тренутку истраживања, а неким питањима и период целокупног школовања.

Одговори испитаника указују да је **65% ученика бар једном, а 24% више пута** било изложено неком облику насилног понашања у периоду од три месеца. Најзаступљенији облици насилног понашања су: вербално насиље (вређање, исмевање), ширење лажи и сплеткарење, те претње и застрашивања.

Током укупног школовања **44% ученика је било једном, или више пута** изложено насилном нападу вршњака. Чак **23% ученика** изјављује да су једном (17,6%) или више пута (4,7%) у последња три месеца **доживели да их наставник увреди, исмеје (вербално насиље), или удари (физичко насиље)**.

Истраживање је указало на врло компликоване кругове насиља у школама. Чак **28% деце је** на неки начин **укључено у насилну интеракцију** међу вршњацима, а готово је немогуће раздвојити децу која су насилна према вршњацима од деце која су изложена насилном понашању вршњака. Резултати показују да је насилно понашање, према изјавама ученика присутно у школама, да су му подједнако склони и старији и млађи ученици, дечаци и девојчице. Најзаступљенији су облици вербалног насиља - вређање, давање погрдних имена, затим социјално и психолошко насиље - исмевање, оговарање, ширење лажи, док је физичко насиље на трећем месту по учесталости. Дечаци и девојчице су подједнако склони насилном понашању, с тим што дечаци више испољавају физичко, а девојчице социјално насиље.

Програм „ШКОЛА БЕЗ НАСИЉА – ка сигурном и подстицајном окружењу за децу“

Програм *Школа без насиља* реализује УНИЦЕФ у сарадњи са Министарством просвете, Министарством здравља, Министарством за рада и социјалне политике Републике Србије, Саветом за права детета и Заводом за унапређивање образовања и васпитања. Између УНИЦЕФ-а и свих партнера потписан је Меморандум о споразумевању на конференцији за новинаре у просторијама Медија центра. (Меморандум о споразумевању УНИЦЕФ потписује и са сваком појединачном школом која се укључи у програм). У наредном периоду планира се и

прикључивање Министарства унутрашњих послова, као и Министарства омладине и спорта.

Програм је започео са реализацијом у октобру школске 2005/06. год. у 4 школе у пилот фази, а потом се, у току главне фазе (март 2006. године први циклус) проширио на 50 школа. **У овом тренутку програм се реализује у 165 основних школа широм Србије.** У програм је укључено око 83 585 ученика и 8 397 одраслих, запослених у основним школама у 54 места у Србији.

Конкурс за школе које желе да се укључе у програм је стално отворен, а укључивање нових школа врши се и складу са финансијским могућностима које УНИЦЕФ прикупља за ову сврху. Селекција школа врши се на основу географске дистрибуције, расположивих средстава и капацитета, како школе, тако и локалне заједнице.

Програм има за циљ смањење насиља над и међу децом и стварање безбедне и подстицајне средине за учење и рад. С обзиром на постављени циљ, трајање програма није временски ограничено, програм је развојни, са очекивањем да ће се проширити на што већи број школа и тенденцијом да постане саставни део васпитног рада школа. Стечена искуства у реализацији програма укључена су у припрему *Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања и образовно-васпитним установама.*

Кроз програм се стичу конкретна знања о томе како се проблем насиља може решити учењем техника понашања и процедура у превазилажењу конфликта. Програм је је пре свега намењен деци, наставницима и запосленима у школама, али и родитељима и целокупној локалној заједници.

Програм се прати на неколико нивоа:

- **Управни одбор.** Председник Управног одбора је министар просвете, а чланови су представници ресорних министарстава и институција које подржавају програм. До сада је одржано је пет састанака Управног одбора.
- **Стручни тим.** Чине га представници чланова Управног одбора, изабрани стручњаци, укључујући представнике институција и НВО, младих и медија. Стручни тим руководи програмским активностима и врши избор школа у складу са дефинисаним критеријумима.
- **Тим ментора.** Ментори су посебно обучени стручњаци за вођење процеса у школама. Ментор обезбеђује обуку, вођење, подршку, праћење пројекта у сарадњи са школским тимом. Ментори су изабрани путем конкурса који је расписао УНИЦЕФ. У току 2007. г. обуку за реализацију програма, поред ментора, похађали су и и представници школа и надлежних Школских управа.
- **Школски тим.** Формира се на нивоу школе и задужен је за подршку и праћење реализације програма у школи.

Компоненте и реализација програма

Програм је развијен кроз 4 садржинске компоненте:

1. Истраживачка компонента - истраживање искустава и ставова свих у школи о насиљу, обрада и презентација резултата наставницима, деци, родитељима и локалној заједници;
2. Едукативна компонента - обука наставника и школског особља о насиљу, вештинама конструктивне комуникације, као и отвореног дијалога међу децом и одраслима, о управљању конфликтима, о превентивној улози школских правила и реституције тј. надокнади штете, о позитивној дисциплини, о конструктивној интервенцији, о формирању **унутрашње заштитне мреже** у школи;
3. Вршњачка компонента - рад са децом-вршњацима на препознавању и откривању, насиља, вршњачкој заштити и „насилника“ и „жртви“, изградњи узајамног поверења и смањењу насилног понашања међу вршњацима;
4. Компонента породица/медији/локална заједница - промоција узајамне сарадње, и мобилисање јавности за изградњу савезништва и активно деловање на смањењу насиља у заједници.

У школама **ментори** реализују обуке за различите циљне групе:

- О врстама, учесталости и облицима насиља у школи - сви запослени.
- Правила и реституција (надокнада/искупљење за начињену штету/повреду)-сви запослени.
- Руковођење одељењем- наставно особље.
- Превентивни рад са ученицима и родитељима – све разредне старешине.
- Коришћење анимираног серијала“Уааа неправда! “ – учитељи.
- Употреба форум театра - тим заинтересованих наставника.
- Рад вршњачких група – изабрани наставници и ученици.

Обучени наставници стечена знања примењују у раду са ученицима и родитељима, користећи посебно припремљене материјале.

Сама реализација програма са ученицима подразумева спорвођење сета превентивних радионица са ученицима млађих и старијих разреда којима се дефинишу одељенска и школска правила (која се уврштавају и у школске правилнике), а ученици обучавају како да препознају насиље и конструктивно реагују на њега. Поред тога ученици млађих разреда пролазе превентивне радионице анимираног серијала, а старијих разреда форум театра. Вршњачки тим који се формира од ученика из сваког разреда има улогу промотера и помагача.

Школе **различитим темпом** реализују предвиђене кораке, у зависности од момента укључивања у програм, као и од специфичности самих школа. Оптималан рок за имплементацију програма је једна година.

- Од 54 школе које су биле у првој фази програма (2005/06. године), **26 школа је добило сертификате о успешном спровођењу програма** (представљено у Влади РС у фебруару 2008.г.).

- У 78% школа су формирани вршњачки тимови, у складу са темпом реализације програма. Вршњачки тимови реализовали су 258 акција.
- Укључивање 10 нових школа планира се за септембар, а обука нових ментора реализована је крајем августа.

Програмом *Школа без насиља*, предвиђено је повезивање институција из области здравства, социјалне заштите, унутрашњих послова и др. које су неопходни партнери у формирању такозване спољашње заштитне мреже, као и у примени процедура прописаних *Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања* и посебних протокола (у складу са Националним планом акције за децу Владе Републике Србије).

7 корака ка „ШКОЛИ БЕЗ НАСИЉА“

Примена програма и трајна уградња у Школски програм рада/школски курикулум траје најмање једну школску годину. У овом процесу школа пролази кроз 7 корака:

- подизање свести о проблему - прихватање да се насиље догађа у школи;
- формирање Унутрашње заштитне мреже (УМ) - доношење процедура и механизма њеног трајног функционисања;
- успешно функционисање УМ - бележење насиља и предузимање мера заштите;
- формирање Спољашње заштитне мреже (СМ) - укључивање Дома здравља, Центра за социјални рад, Општина у функционисање УМ у школама;
- обраћање за помоћ деце/породица изложених насиљу и успостављање поверења у заштитну мрежу;
- функционисање вршњачких тимова - превенција, ефикасне интервенције, интегрисање у заједницу учесника у насиљу;
- самопроцена школе о томе да ли је постала безбедно окружење за децу.

Да децу не боли када су у школи!

Програм „Школа без насиља – ка сигурном и подстицајном окружењу за децу“ је резултат иницијативе грађана забринутих због повећања насиља међу и над децом и младима у Србији последњих година. Он се финансира искључиво средствима прикупљеним у локалној заједници, донацијама грађана и привредника путем „усвајања школа“. За спровођење комплетног програма у једној школи потребно је 270,000 динара.

Девојчице и дечаци у школама у којима се спроводи програм већ мењају насилне обрасце понашања и заједно са својим учитељима, наставницима и родитељима, стварају безбеднију и стимулативнију средину у којој уче, расту и развијају своје потенцијале.